

a
VÉGTELEN
térsegek
ÖRÖK
hallgatása

 hard
selection

GULYÁS PÉTER

G U L Y Á S P É T E R

a

V É G T E L E N

t é r s é g e k

Ö R Ö K

h a l l g a t á s a

Első kiadás

Könyvmolyképző Kiadó, 2016

*Patonai Nikolett emlékének;
és azoknak az oktató kollégáknak és vezetőiknek ajánlva,
akik megakadályozzák, hogy úgy legyen minden,
amint alább olvasható.*

I.
UTÓLAGOSSÁG

Prológus

BELEBÁMULTAM A GÖDRÖKBE, amiket ma ástak ki a tegnap betemetett árkok helyén, és ugyanarra jutottam, amire az utóbbi két évben minden áldott nap. Nem az a bajom, hogy előre felé kell élnem, miközben csak utólag nyerhet értelmet bármi, hanem az, hogy utólag valóban értelmet nyert minden. Kényszerítettem magam, hogy emlékezzem, mert nem akartam, hogy az emlékezet kényszere eltemessen.

1

ZSUZSI SZERETETT FUTNI A ZIVATAR ELŐL. Volt egy nyár, amikor minden délután, ha úgy hitte, nemsokára szakadni kezd, lefutott a Margit körútra, és várta, hogy végigszaladhasson a járdán, menedéket keresve, az egyik eresztől tovább a következőig, amíg az eső el nem vonult a város fölé. Ilyenkor mindig levette a cipőjét, még mielőtt kiért volna az utcára, és én az ablakában ülve láttam, ahogyan a lábnyomai egy pillanatra megjelennek a vizes aszfalton. Azt mondtam, azért nem megyek vele, mert gyűlölöm az esőt. Valójában csak lenyűgözött, ahogyan még a szilárd betont és a párolgó vizet is képes volt rábírní arra, hogy egy pillanatra az ő lenyomatát hordozzák.

(Nincsen feltámadás.)

A játék lényege az volt, hogy csakis a lábnyomokra emlékezzem; hogy rögzítsem létezésüket abban a pillanatban, amikor még éppen nem mosta el őket az eső, vagy nem perzselődtek el a hirtelen előbukkanó nap melegétől. Hogy a nyomok megmaradjanak, de ne kövessék őket sehová. Annak veszélye nélkül akartam örvénybe kerülni, hogy a lefolyó beszippanthasson és darabokra törje a testem.

Ki tudom magam gondolkodni bármiből, és ez mérsékelte a félelmemet mindig, amikor Bettit látogattam a csepeli elfekvőkben. Bár több komoly oka is lett volna annak, hogy megrémítsen a jövő. Tudtam, hogy Betti meg fog halni, és talán épp akkor, amikor én leszek

mellette. Pedig jól működő univerzumokban, sőt, olvasásra alkalmas elbeszélésekben alig tizennyolc éves gimnazisták nem kapnak stroke-ot a ballagásuk után másfél nappal.

Ha Arisztotelész még élne, és azt mondanám neki, hogy tragédiát kívánok írni egy tizennyolc éves lányról, aki stroke-ot kapott a ballagása után másfél nappal, és várhatóan meghal még a nyár vége előtt, akkor elküldené Nagy Sándor után elefántot keresni. A tragédia hősei vétségeikkel rászolgálnak a halálukra; a vétek nélküli középiskolás lányok haláltusája nem tragikus, hanem felháborító. Takarodj, fiam, a szobádba *Poétikát* olvasni.

Persze hogy melyik, a játék szempontjából semmit sem számított. Az játszott jól, aki tudta, hogy egy tizennyolc éves lány halála rémületes és felháborító, de nem érzett sem rémületet, sem felháborodást – hacsak nem akart kifejezetten megrémülni és felháborodni. Ebben a játékban az, aki érezni akart, valójában azt hitte, túlélheti az átpréselődést egy lefolyón.

Akiket elvesztettem, úgy hiányoztak, hogy a hiányukat nem átéltem – csak láttam. Láttam, ahogy Zsuzsi lábnymai a vizes betonon a híd felé tartanak.

2

VALÓJÁBAN PERSZE MOST NEM VOLT VIZES BETON, csak csepegi utca-
por, a gödrök a kórház körül, a porban pedig legfeljebb a saját cipő-
nyomaimat láthattam volna, ha veszem a fáradságot, hogy hátrafor-
duljak. Ehelyett inkább vásároltam egy tál málnát a semmi közepén
álló zöldségestől.

Betti, amikor még tudott beszélni, azt mondta, azért szereti any-
nyira a málnát, mert ez volt a jele az óvodában. Betti már nem volt ké-
pes beszélni, és abban sem bíztam, hogy egyáltalán felismeri a mál-
nának legalább a formáját – azért diktáltam belé gyümölcsöket, hogy
ne száradjon ki a teste teljesen.

*(Igen, tanár úr. Nyilván egészségügyi megfontolásokból nyütkált ma-
gatehetetlen lányok szájába. Hogy nedvesség maradhasson a testükben.)*

Vajon Trenka adott Bettinek tegnap gyümölcsöt? Trenka volt
rajtam kívül az egyetlen, aki az iskolából rendszeresen látogatta őt.
Osztálytársak voltak. Mindketten érettségiztek volna nálam filozó-
fiából. A szóbeli másnap lett volna esedékes, és eljátszottam a gon-
dolattal, hogy Betti, ha ma meglát, kipattan az ágyból, hazamegy,
átnézi a tételeit, különös tekintettel a filozófiára, holnap belibeg az
iskolába azzal a libegéssel, ami az ő sajátja, és lefelel mindenből, ha
kell, kétszer, hogy pótolja az írásbeliket. Magyar nyelv és irodalom,

jeles (bár Kutrovácnál senki nem kap ötöst). Történelem, jeles. Angol nyelv, jeles. Filozófiából dicséretet kap; ha másért nem, azért, mert a pusztja jelenlétével is megcáfolta Descartes-ot – sokáig nem volt tudatánál, és most mégis létezik, pedig ha egyszer már semmi-vé lett, semminek is kellett volna maradnia. Azon a kedden, amikor az írásbelire sor került, Betti már három napja kórházban feküdt, csak még nem itt. Egy fejjel lefelé fordított Dante-térképen az még a purgatórium volt. Ez a hely annál már sokkal mélyebben feküdt. Trenkával váltott napokon jártunk *le*; egyik délután ő, másik délután én, és minden délelőtt Betti anyja, aki örökké délutános műszakban dolgozott. Trenka, ha lehet, még messzebb lakott a Weiss Manfréd Művek maradványaitól, mint én; tizenhat éves kora óta egyedül élt egy kollégiumban valahol az Amerikai úton, mert, mint mondta, sem a szülei nem tudják elviselni őt, sem ő a szüleit.

3

ÉN KÉT ÉVVEL EZELŐTT KEZDTEM EL JÁTSZANI; ők azonban azóta erre kényszerültek, amióta csak volt tudatuk. Trenka játékát jól ismertem: ugyanazt kereste, mint én, csak pontosan fordítva. Ő az okokban kereste a semlegességet, úgy hitte, ha minden determinált, akkor minden steril – és ami steril, nem képes ártani. Trenka kisgyermekkorától egy olyan hosszú latin nevű szívbetegségben szenvedett, aminek a hangzása szerinte már eleve elrendelte az ifjúkori halált – és most mégsem ő haldoklott. El kellett hát hitetnie magával, hogy aki az ágyon fekszik, az nem Betti, hanem ő maga. Ha nem így tesz, a játék véget ér, és az események visszanyerik a maguk szemperzselő értelmetlenségét. Trenka, mint mindannyian, ki akarta cselezni a halált, ám nem a sajátját, hanem valaki másét.

Az én játékom megnyugtatóbb volt, mert csak akkor lehetett komolyan játszani, ha az ember először is elhitte, a dolgoknak legfeljebb kinézetük van, de okuk semmiképpen.

Négy- vagy öt éves koromban vettem először észre egy lányról, hogy lány. Valahol az utcánkban lakott Lőrincen, sokkal idősebb volt nálam, talán már középiskolába járhatott, amikor figyelni kezdtem. Azokban a korai őszi hetekben minden áldott nap a házunk lépcsőjén ülve vártam, hogy hazaérjen az iskolából, és elsétáljon a

kerítés előtt. Folyton fehér harisnyát viselt fekete térdszoknyával és lakkcipővel. Néhány hét elteltével már oda mertem futni a kerítéshez, amikor elsétált előttünk.

Ezután délutánonként beszélünk néhány percet, bár sem a hangjára, sem a szavaira nem emlékszem. Csak arra, hogy egyszer észrevette, milyen elbűvölten bámulom a harisnyáját, és ahelyett hogy elzavart volna, felhúzta a szoknyáját, hogy végignézhessem a lábait. Egy csütörtöki napon aztán nem jött többé, és én olyan dührohambot zúdítottam anyámra, hogy átment a szülőkhöz megkérdezni, miért nem halad el többé a kerítésünk előtt a gyermekük. Ehhez nem lehetett sok kedve, és mikor hazajött, dühösen csak annyit mondott, a lány, akinek a nevét azóta én és a családom testületileg elfelejtettük, kórházban fekszik, mert leukémiás. Előbb tettem fel azt a kérdést, hogy miért, mint hogy tudtam volna egyáltalán, mit jelent ez a szó. Erre apám fel is hívta a figyelmemet, majd válaszadás helyett alaposan összeveszett anyámmal. A lányt, aki hónapokkal később belehalt a vérrákba, többé nem láttam.

(El tudnám játszani, hogy érzem, amit ön, de valójában most sem érzek semmit.)

Egy ideje mindenütt azt a lányt láttam, ő volt ugyanis a játékomban címere. Ha aznapra is biztos akartam lenni benne, hogy valójában semminek nincs oka, legfeljebb magyarázata, amit a közmegegyezés összekever az okkal, csak órá kellett visszagondolnom. Az emberek többsége vagy nem képzeleg a halálról, vagy ha elkerülhetetlen, egy kaszával hadonászó és néptömegeket riogató csontvázszelvényekkel személyesítik meg a hangsort. Számomra a halál egy fehér harisnyás lány, amint éppen ok nélkül távol marad.

Trenka azért volt képes Betti mellett maradni, mert félt, hogy az okok működésképtelenné váltak. Én azért, mert nem félttem, hogy működképesek lennének.

4

A KÓRHÁZBA ÉRVE FELMENTEM AZ ELSŐ EMELETRE, kireteszeltem a vasrácsot, és elindultam a folyosón, aminek az utolsó szobájában feküdt Betti.

Sohasem tudtam ellenállni, hogy ne nézzek be a szobák nyitott ajtaján. Most azonban az egyiknél meg is torpantam egy pillanatra, szemben a nővérpulttal; a teremről már messziről is meg-megszűnő, de mindig újrakezdődő ordítás hallatszott. Közelebb léptem. Az ágyak többségén szinte mozdulatlan, de lélegző testek heverték, az egyikén azonban egy öregember ült, hátát a támlának döntve, és egy borotválkozótükört tartott a kezében. A szemeit lehunyta, amikor pedig kinyitotta őket, és tekintetével megtalálta a tükörképet, elkezdett ordítani. Néhány másodperc után pedig újból behunyta a szemét.

Percekig néztem elbűvölve. Mintha megtalálta volna a világ egyetlen tükreét, ami teljes valójában mutatja meg önmagát. Ha így volt, nem értettem, miért nem vágja földhöz, hogy darabokra törjön. Arról pedig végképp fogalmam sem volt, hogy miben reménykedik, amikor újból és újból kinyitja a szemét. *(És önök képesek a tükört vádolni, ha nem tetszik, amit mutat.)*

Az öregember mindenesetre bátran ordíthatott, mert láthatóan nem zavart senkit, még a nővéreket sem. Úgy tűnt azonban, az

én jelenlétem három hét után először az egyiküket megzavarhatta. A nővér, aki akkor ülhetett a pult mögé, amikor benéztem a szobába, uramnak szólított, és megkérdezte, miben segíthet. Pontosan azon a hangon, amit akkor ütünk meg, ha nem akarunk segíteni.

– Juhász Bettinához jöttem – mondtam neki, miközben rájöttem, őt még sohasem láttam a kórházban.

Lenézett a papírjaira. Felemelte a fejét, és minden érzelemtől mentes arccal közölte:

– Akkor van egy rossz hírem.

Átfutott rajtam a gondolat: talán az egész világ így ér majd véget. Valakinek lesz egy rossz híre. Az öregember ismét felordított.

– Akkor van egy rossz híre? – kérdeztem vissza döbbenet, mikor újra csend támadt a folyosón. Nem mondott semmit, csak bólintott.

Megráztam a fejem, és elindultam Betti szobája felé. A nővér utánam szólt.

– Most mégis hová megy? Nem érti, amit mondok?

Letettem a málnát a pultra, a zsebembe nyúltam, és előszedtem egy bankjegyet. A papírjaira ejtettem.

– Látnom kell – mondtam halkán.

– Tényleg nem érti, hogy már nincs itt? – kérdezett vissza, miközben köpenye zsebébe gyűrte a pénzt.

– Pontosan azt kell látnom, hogy nincs itt.

Megvásároltam a hallgatását, vagy csak annyira zavartnak véltem, hogy nem vitatkozott tovább. Mielőtt elindultam volna, eszembe jutott valami.

– Az édesanyjával közölték, hogy van egy rossz hírük? – kérdeztem. A bankjegy értéke talán fedezte a sértés árát. Vagy csak végképp elvesztette irántam minden érdeklődését.

– Nem tudom, most jöttem egy órája.

5

ANYJA BESZÁMOLÓJA SZERINT azon a szombati napon Betti előbb elkezdett félrebeszélni, majd nem tudott lábra állni, és végül elvesztette az eszméletét. Alámerülése az öntudatlansággal kezdődött, de nem azzal folytatódott. Amikor először látogattam meg, azt hittem, javulni kezdett az állapota, mert magához tért, és a nap huszonnégy órájából legalább négyet ébren töltött. A beszédét alig lehetett érteni, és minél erőteljesebben küzdött azért, hogy nyelve és ajkai engedelmesskedjenek az agya által küldött utasításoknak, azok annál inkább mutatták a bénulás jeleit.

Néhány nappal később az anyjának elmondták, hogy nincs valószínű remény Betti felépülésére, ezért át fogják szállítani egy „ilyen betegek” ápolására alkalmas intézménybe. Nem tudom, neki mondtak-e bármit; elvileg felnőtt korú volt, gyakorlatilag egy olyan gyermekkorba zuhant vissza, amit elvben csak az élete végén élhet át bárki. Nem sokkal az átszállítás után Betti elérte a harmadik stádiumot; ha éppen képes is volt beszélni, szavai semmilyen értelmes rendet nem követtek, és úgy tűnt, nem ismeri fel a látogatóit, akik ekkor kezdtek végképp elmaradozni.

Állapotában talán az volt a legrettenetesebb, hogy olykor úgy tűnt, tisztább pillanataiban még mindig felismeri a helyzetét. Ilyenkor

néhány perces dühroham után kifulladt és elaludt, vagy sírni kezdett. Egyszer átkarolta a nyakamat, és azért könnyögött – ha jól értettem, amit mond –, hogy csak én ne hagyjam el. Trenka később elmesélte, hogy azon a héten neki is ugyanezt zokogta a fülébe. Szerettem volna hinni, hogy – még ha talán össze is kevert bennünket egymással és az édesanyjával – a szavait ténylegesen valamelyikünknek címezte, és nem valaki másnak, aki azóta sem kereste fel.

A betegség utolsó előtti szakaszában Betti nagyon halkán, folyton kiszáradt torokkal és alig érthetően énekelni kezdett. A szöveg és a dallam töredékei alapján Trenka felismerte a dalt; még kilencedikes korukban tanulták olaszórán. Egy egérről szólt, amit az apa a piacon vett. Az egeret aztán megette a macska, a macskát megharapta a kutya, a kutyát megcsípte a bolha, a bolhát felgyújtotta a tűz, a tüzet eloltotta a víz, a vizet megitta a bika, a bikát levágta a mészáros, a mészárost pedig elragadta a halál angyala, akiről végül kiderült, hogy az Úr küldte. Betti annyiszor ismételte el a dalt, mintha megtalálta volna Aquinói Szent Tamás hatodik kozmológiai istenérvét.

(Mi a végtelenség voltunk.)

Másfél héttel ezelőtt aztán elhallgatott. Valahol az álom és az ébrenlét határán feküdte végig a napokat; az öntudatvesztés köre bezárult. És minél mélyebbre rántotta magával a vérrög az elméjét, annál inkább azt vettem észre, hogy kihullnak az emlékezetemből mindazok a vonások, amelyek a betegsége előtt meghatározták a személyiségét.

Zsuzsi az utolsó hónapokban többször azt állította magáról, hogy üvegből van, törékeny és áttetsző. Arra találták ki a metafora fogalmát, hogy tudjuk hová sorolni az ilyen kijelentéseket anélkül, hogy számolnánk szó szerinti jelentésükkel; és Bettivel ugyanez történt, de már nem volt hangja, hogy kimondja, milyen érzés elveszítetni minden tulajdonságát és egyedül a haldoklást tudni magáénak.

Nem volt kétségem, hogy mától fogva az életének újratertésén munkálkodunk majd; temetési beszédekben, kocsmákban, sörök

felett, giccses Youtube-videókban, online temetőkben gyűjtött gyertyákhoz fűzött megjegyzéseinkben. Annyi történetet rétege-zünk a tetemére, amennyi csak kell ahhoz, hogy normálisnak érez-zük beszélőből elbeszéltté válását.

6

BETTI ÁGYÁT NEM HÚZTÁK MÉG ÁT. A takarót elvitték valahová, de a lepedőt és a párnát még nem cserélték ki. A polcon érintetlenül álltak a számára behordott dolgok. Egy üveg narancsillatú parfüm, amiből az édesanyja minden délelőtt szórt egy keveset lánya nyakára és csuklójára. Egy fésű. Egy régi mesekönyv, amiből néha felolvastam neki. Sohasem használt evőeszközök. Szívószalak. Több üveg poshadásnak indult víz. És papírtörő mindenütt; gyakran kellett letörölnünk az arcáról és a melléről, amit visszaköhögött.

Leltárnyi nyom a semmi körül.

Éreztem, ahogy a szemem könnybe lábad. Igyekeztem úgy fel fogni minden testi reakciómat, mint egy kapitány a hajótest sérüléseit. Az övé, és mégsem az.

(Érzi az érintésemet, az illatomat, érzi, ahogy a hajam végigomlik a bőrén?)

Leültem a lepedőre, a felfekvésekből fakadt vérnyomok közé. A málnát a többi maradvány mellé tettem, és elvettem egy papírtörőt, hogy eltüntessem magamról az izzadságot. A földön meglátam az utolsó kelléket: a fényvédő krém félig ürült tégelyét, amit a nővérek leverhettek a polcra, amikor ágyat húztak. Hiába könyörögünk, hogy ne az ablak mellé fektessék Bettit, aki napérzékenységen

szenvedett – nekünk kellett megóvni bőrét attól, hogy leperegen a testéről. Hirtelen különös módon az jutott eszembe, talán ezért írat- ta az édesanyja balettre kiskorában; hogy mozoghasson ugyan, de ne érje természetes fény. Aztán az apja lelépett, elfogyott a pénz, és el- fogytak a balettcipők.

Amikor beszédet kell tartanom a temetésen, azt mondom majd, hogy táncolva halt meg. Fehér harisnyában körüllepdeli sötét cel- lójában azt az egyedüli pontot, ahová még besüt a nap – közeledik hozzá, és eltávolodik ismét, de átjárja a vágy, hogy végre nap érhes- se a testét. Mozdulataiban felismerhető a csapdahelyzete – vagy to- vábbra is a sötétben reked, és tovább él, vagy próbát tesz a fényvel. Végül legyőzi a szabadulás vágya, bátran átlépi a fényfolt kerületét, és egyszerűen elillan.

Igen, azt mondom majd, bátran halt meg. Felidézem majd a dilem- mát, amiről az egyik órám on annyit vitatkozott az osztálytársaival. Azt állítja, csak álomkép vagy, és ha nem hiszed; hát próbáld meg felkelteni azt, aki álmodik téged! Ám ha felkelted, és valóban csak egy álomkép vagy, akkor elpusztulsz, hiszen nem lesz álom, ami- ben létezhetnél. Elmesélem majd, hogy mennyire ragaszkodott ah- hoz, hogy felébressze az álmodót; mert a bizonyosság szerint min- den kockázatot megér.

Zokogni fognak. Talán én is. És közben mindvégig tudni fogom, hogy nem táncolt, mert az egész teste bénult volt, ha pedig nem, akkor legfeljebb fájdalmat érzett; hogy nem volt fény, csak árnyak; hogy nem ő választotta a halált; és hogy nem ő volt fehér harisnyá- ban. De az igazság a legkevésbé sem érdekel majd senkit.

Végigfeküdtem Betti ágyán, hogy néhány percre abból a szögből láthassam a világot, ahonnan ő nézte. A kórteremben, bár Betti- én kívül még hét ágyon feküdtek, senkit sem zavart meg a látvány; ugyanis senki sem volt magánál. Vártam, hogy jöjjön valaki, akinek feltűnik, hogy olyan helyen fekszem, ahol még semmi keresnivalóm.

7

BETTI HAVONTA EGYSZER-KÉTSZER a maga édes módján bosszantani akart órán. Ilyenkor mindig így vezette fel a kérdéseit: *Tanár úr, maga filozófus. Mondja már el nekünk...* Majd rákérdezett valamire, amiről a filozófusoknak természetesen fogalmuk sincs, de amiről a társadalom többi tagja szerint határozott információkkal kellene rendelkezniük. *Tanár úr, maga filozófus. Mondja már el nekünk, miért van inkább létező, nem pedig semmi! Mondja már el nekünk, hány éves a világ! Mondja már el nekünk, miért visel napszemüveget a Nap a kólásüvegen! Mondja már el nekünk, hogy mit csinál a szél, amikor nem fúj!*

– Tanár úr, maga filozófus. Mondja már el nekünk, mi van a halál után! – kérdezte talán novemberben, a szalagavatójuk idején.

– A nagyanyám, aki nem volt filozófus, tehát okosnak számított hozzám képest – mentem bele a játékába, miközben néztem, hogy felhúzza a tánccipőjét, mert megengedtem nekik, hogy órán próbáljanak –, azt mondta, *azt nem lehessen tudni*.

Azt nem lehessen tudni. Egyrészt képtelenek vagyunk ismereteket szerezni arról, ami kívül esik a tapasztalatunk hatókörén, ha emlékszik Kant szavaira, Betti.

TETSZIK? MI IS NAGYON SZERETJÜK.

Szívből ajánljuk,
ha öröme és felszabadult percekre vágysz!

**Már rendelhető!
ÉLVEZD MIHAMARABB!**

**MOST
KEDVEZMÉNNYEL**

lehet a tiéd!

[Megnézem.](#)

NE HAGYD KI!

Rendeld meg most a kiadónál!

Még több jó könyv

megjelenését támogatom veled.

[Imádom a jó könyveket. Kérem máris!](#)

Azt nem lehessen tudni. Másrészt nem is szabad tudnunk, mi a válasz a kérdésre. Ha másért nem, azért kell tudatlanoknak maradnunk, hogy ne kelljen bezárnunk a filozófia szakot.

Elnevette magát. A nevetése és a tudatlanság kísért vissza az utcára.